

vinnost starobyloú a zvykloú nám rytířstvu vykonal a učinil« (Kameníček, str. 731), což autor slovy jinými uvádí na str. 530 a 531. — Obyvatelstvu a zřízení městskému věnovány jsou kapitoly: »Města královská, komorní a poddaná« a »Život v městech moravských«. Na to se pojednává o poměru měst k vyšším stavům. Seznáváme tu, že tytéž spory jako v Čechách za Vladislava Jagajlovce panovaly i na Moravě o něco později mezi pány a rytíři na jedné straně a městy na straně druhé. Velmi mnoho nového materiálu obsahují kapitoly: Lid poddaný, Život a mravy lidu moravského, Poměr Židů moravských ke stavům a k lidu poddanému a Bezpečnost a pořádek v zemi. Jak těžko bylo vyhubiti zemské lupiče, o tom svědčí četná sněmovní usnesení ještě ze stol. XVII., jež nařizují, aby na jaře vysekány byly na šíř provazce silnice a cesty, aby se podél nich nemohli skrývati loupežníci, jmenovitě Valaši. Stručně se pojednává dále o významu jazyka českého v zemi. Pro církevního historika důležitá jest část druhá spisu Kameníčkova, věnovaná náboženským poměrům na Moravě a to v kapitolách: 1. Všeobecná úvaha, 2. Katolíci, 3. Podobojí, 4. Čeští bratři, 5. Protestanté vyznání Lutherova i Kalvínova, 6. Anabaptisté (novokřtěnci), 7. Menší vyznání, 8. Náboženské poměry před českým povstáním a po něm. Doslov (stručný nárys stavovského zřízení moravského za let 1526—1628 a pak dle obn. zřiz. z.) jest krátkou rekapitulací všeho toho, co obsaženo v celém díle. Právě tato část jest pro právníka nejdůležitější.

Na str. 27. mluví autor o povinných dávkách fojtů zv. auffunky, aniž vysvětluje, jaké jsou to dávky. Vybírány byly vrchnostmi nejen od fojtů, nýbrž i od sedláků, a sice vždy při nastoupení hospodářství. Častěji bývají nazývány auffanky. Není to nic jiného než laudemium. I slovo losumenty (str. 111 a 146), bylo by třeba vysvětliti. Jest to asi zkroucené franc. logement, byt. V patentu ze dne 4. března 1644 o mimořádné sbírce na vojsko, resp. v příznávacích listech, jež vyhotovovala v příčině daní města, uvádí se daň z pronajatých lozumentů, kterou platili nájemníci. Jest to tedy daň z nájmu. Činila třetinu nájemného (D'Elvert, Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation . . ., str. 522 a 525).

Velice schvalujeme autorovi, že ke každému svazku svého díla připojil četné přílohy. Ve svazku posledním zaujímají přes dvě stě stran. V tomto krátkém referátě není nám možno ani hlavnější z nich jmenovati. Neměli jsme ostatně jiného účelu než podati zprávu o ukončení důležitého, velmi záslužného díla Kameníčkova, jež co nejvřeleji doporučujeme.

K. Kadlec.

JUDr. *Faroslav Demel*, *Dějiny fiskálního úřadu v zemích Českých, s přehledem vývoje tohoto úřadu v jiných zemích evropských, zejména německorakouských*. Díl I. V Praze 1904.

Spisovatel, který je chvalně znám řadou menších pojednání z oboru právních dějin českomoravských i také rakouských, podjal se úkolu vyložiti osudy fiskálního úřadu v zemích našich, poněvadž — jak v předmluvě praví — lákalo jej toto téma nehledě k zajímavosti předmětu také z té příčiny, že z jeho trosek vznikl úřad c. kr. finanční prokuratury v Praze, při kterémžto

úřadě již delší dobu jakožto koncipista je zaměstnán a jehož agendu též z praktické stránky dobře seznal. Jak známo, následkem nové organizace soudní byl vyhláškou ze dne 3. června 1850 zrušen fiskální úřad pro Čechy a spojený s ním úřad hor viničných a nejm. rozhodnutím ze dne 21. prosince 1850 byly všechny úřady, které posavad v zemích korunních existovaly pod jménem dvorské komorní prokuratury, komorní prokuratury a úřadů fiskálních, proměněny v prokuratury finanční, o jichž složení a působnosti min. nařízení ze dne 13. srpna 1851 obsahovalo některá ustanovení. Na to nařídilo finanční ministerstvo výnosem ze dne 19. prosince 1855, že finanční prokuratury mají obstarávat všechny úřední záležitosti, jež dle dřívějšího zákonodárství komorním prokuraturám neb fiskálním úřadům příslušely, pokud novějšími zákony a nařízeními nebyly výslovně jim odňaty. To se stalo hlavně s agendou trestní, jež byla r. 1848 státnímu zastupitelstvu přikázána (srov. Storch, Řízení trestní rakouské I., str. 259). Na starším jinak základě byly i vydány jak prozatímná instrukce služební pro finanční prokuratury ze dne 16. února 1855 č. 34 zák. říš., tak i nyní platná definitivní instrukce ze dne 9. března 1898 č. 41 zák. říš., vydaná za ministerstva hr. Thuna s tendencí pohříchu příliš centralistickou. Je z toho patrné, že důkladně zpracované dějiny úřadu fiskálního netoliko ve vědeckém, nýbrž i praktickém ohledu mají velkou důležitost a že nedostatek takového díla byl často nemile pociťován. Spisem dra. Demela má se potřebě takovéto práce vyhověti. Spisovatel vytknul si za úkol nejprve ve všeobecném úvodě podati přehled vývoje fiskálního úřadu v zemích románsko-germánských, jehož římskoprávní původ uznává, aby na základě získaných výsledků mohl vyličiti (podrobně osudy tohoto úřadu v zemích českých. Ve vydaném právě prvním sešitě I. dílu podal pak zmíněný všeobecný úvod a vyličil vývoj fiskálního úřadu v Čechách toliko do r. 1620 v době stavovského státu.

Přihlédněme blíže k obsahu. Ve všeobecném přehledu vychází z toho hlediska, že všude v Evropě, kde zřízení státní vymanilo se z forem primitivní despotie, vladař do jisté míry byl postaven pod kontrolu soudu, zejména když šlo o majetkové jeho nároky proti poddaným. To vedlo konečně k ustanovování stálých orgánů, jimž náleželo zastupovati zeměpána před soudy ve věcech jeho práv majetkových, jakož i dávati mu potřebná dobrá zdání a spolupůsobiti při právních jednáních jménem zeměpána předsevizatých. Těmto orgánům bylo přikazováno stíhání zločinců nejprve z fiskálních příčin a později i v zastoupení veřejných zájmů. Tak tomu bylo částečně už v říši římské v době principátu, kdy za císaře Hadriana přicházejí *advocati fisci*, kteří zastupují trvale na soudech fiskální zájmy (*causae fiscales*) a jimž v čele stojí v Římě ve 4. století *advocatus fisci summae rei*. Je známo, že tito zástupcové fisku v řízení soudním i v právu soukromém různých privilegií požívali. I v státech germánských na troskách říše římské vzniklých, zejména v říších franské a langobardské přicházejí úředníci (*actores fisci*, *judices fisci*, *rationales*), kterým podobná působnost byla vykázána, jako římským advokátům *fisci*, ale jich stopy ztrácejí se, až teprve v pozdním středověku vyskytuje se fiskalát v různých státech románsko-germánských, a to, jak autor soudí, následkem recepcce práva římského

a kanonického, při čemž »ve státech, kde se dříve fiskalát dočkal vyššího stupně rozvoje, byl asi do jisté míry vzorem pro státy, kde se později ujal, tak ku př. asi francouzský pro Nizozemsko, říši Římsko-Německou, Čechy a Uhry«. Tak dle autora přichází procurator fiscal ve Španělsku v druhé pol. XIII. stol.; v Portugalsku r. 1352. Ve Francii přicházejí koncem XIII. stol. vlivuplní procureurs du roi, jimž přiznáno právo všeliké zločiny z úřední povinnosti stíhati.

Autor tvrdí omylem (na str. XIX.), že se zachovali toliko v zemích du droit écrit, neboť dle Ésmeina, Cours élémentaire d'histoire du droit français, str. 398 byli sice v územích práva obyčejového následkem mnohých stížností na jich činnost král. ordonancí z r. 1318 zrušeni, avšak to stalo se toliko na čas působením pomíjející reakce. Později rozeznávali se od procureurs généraux, kteří při královských soudech byli ustanoveni, ostatní procureurs du roi, kteří měli též právo jmenovati avocats du roi, pokud jich k zastupování fisku před soudy bylo třeba. Úřední moc těchto francouzských fiskálů týkala se soudních i politických úkolů, zvláště dalekosáhlou byla jich účast na řízení trestním, jakmile proces obžalovací byl zatlačen systémem inkvisičním. Ve věcech civilních a lenních bylo jim hájiti právo koruny a státu, kromě toho bděti nad zachováváním zákonův a starati se o jich rozšíření. V době francouzské revoluce vyvinulo se z fiskalátu státní návladnictvo (ministère public), podle jehož vzoru byla moderní státní zastupitelstva ve většině evropských států zavedena. Avšak už dříve byl, dle mínění autora, ústav fiskalátu francouzského, stoje na vyšším stupni vývoje recipován, v jiných státech, zejména v Nizozemsku, v římsko-německé říši, starorakouské země v to počítaje, v Čechách a Uhrách. Pohříchu není toto důležité tvrzení náležitě prokázáno. Autor prostě sděluje, že v Nizozemsku zavádělo se řízení inkvisiční k podnětu král. prokurátora a co se Italie týče, že zvláště Savojsko stálo pod vlivem Francie. Ostatně jest mu toliko známo, že komentatoři Bartolus a Baldus už mluví o prokuratoru fisci a že tento prokurator v Neapolsku, v Římě a Miláně teprve v 16. století se objevuje. Data tato bylo ale lze z historickoprávních spisů Ésmeina, Brissauda, Pertilleho, Salvio-liho a jiných v mnohém ohledu doplniti. Tak dají se v Italii na př. při městských soudech už ve XII. stol. procurati del fisco prokázati a je otázkou, zda-li vliv Italie na vývoj fiskalátu nebyl stejně důležit, jako vliv Francie. Vždyť autor sám poznamenává, že ve Škotsku objevují se v XVI. stol. obhájcové fiskálních zájmů následkem vlivu Italie a studia římského práva, kdežto v Anglii sice coroners ve funkci fiskálů též od konce 12. stol. vystupují, ale že jich působnost poměrně byla malá, poněvadž tam princip soukromé žaloby v řízení trestním nemohl býti nikdy zatlačen.

Nedobře volil autor místo pro pojednání o postavení církevního promotora v kanonickém řízení trestním, umístiv je v části, v které jedná o vzniku a vývinu fiskalátu v jednotlivých evropských státech (str. XI a XVIII.), ačkoli je jasno, že katolickou církev nelze k nim počítati. Při tom přidržuje se částečně zastaralých názorů Bienerových, ačkoli bylo možno z proslaveného díla *Hinschiowa*, System des katholischen Kirchenrechtes, jakož i z jiných novějších spisů se poučiti, že původ oficiálního

processu sluší hledati v právu římsko-frankském a že kanonické právo úřední stíhání ze světského práva bylo převzalo (srov. na př. E. Mayera, *Deutsche und französische Verfassungsgeschichte* I., str. 228). Není též správně, když se papeži Innocencovi III. připisuje, že zavedl *inquisitio cum promotente*, kdežto k jeho podnětu na čtvrtém konsilu Lateranském r. 1215 bylo řízení inkvisiční toliko blíže upraveno. Rovněž není správně, když se tento promotor považuje za úředního zřízence trvale ustanoveného, jehož by bylo bývalo úkolem vyšetřovati a oznamovati některé případy trestní, jakož i účastniti se inkvisičního řízení hlavně proti kacířům (srov. Hinschius, u. m. V., str. 351 násl. a VI., str. 65 násl.). Jeť prokázáno, že při církevním trestním řízení proti kacířům ve středověku nespolutřobil trvale zřízený úřad promotora, a cokoli autor v té příčině (na str. XXVI.) uvádí, odpovídá spíše španělskému řízení inkvisičnímu *hereticae pravitatis* v druhé pol. XV. stol. (Hinschius, u. m. VI., str. 348). V Hinschiově, u. m. VI., str. 12 možno také nalézti doklady, že při církevních soudech přicházejí teprve od konce XIV. stol. *procuratores* aneb *promotores fiscales*. O nich ale je pochybné, zda-li byli trvale aneb od případu k případu ustanovení zástupcové církevních zájmův a Hinschius o nich poznamenává, že byli zavedeni dle vzoru světského úřadu, zejména dle příkladu francouzských *procureurs du roi*, kteří od 13. století se ve Francii vyskytují. Prokurátorové, které zvolila koncilia v Pise (1409), v Kostnici a Basileji, nebyli (dle Hinschia III., str. 366, 379 a 396) trvale dosazenými veřejnými žalobci, nýbrž zmocněnci koncilií, kterým v první řadě náleželo starati se o formální vedení a urychlení záležitostí a o provádění snesení koncilních, při čemž byli od advokátů práva znalých podporováni. Tímto jich postavením vysvětluje se, že spolupůsobili také při procesech, jež před koncily byly projednávány, činíce na př. návrhy v příčině vyšetřování atd. Z Hinschia a jiných spisovatelů kanonistických bylo možno uvésti, že v novější době byla působnost prokurátora *fiscalis* aneb promotora při církevních soudech blíže upravena důležitou instrukcí, kterou *congregatio episcoporum et regularium* r. 1880 vydala. Dle této instrukce, praví Vering v *Lehrbuch des Kirchenrechts* str. 743, má tento stálý zástupce »jsa částečně podoben dnešnímu státnímu zástupci v zájmu spravedlnosti a zákona míti účastenství na řízení trestním, při němž samostatně návrhy činí.« Musí se litovati, že právě tato část pojednání není dostatečně spracována, neboť když autor má za to (str. XVII. a XXVII.), že úřad fiskální s recepcí práva římského a kanonického ze zemí románských do Německa a jiných zemí se dostal, tedy zajisté měl se o to pokusiti, aby tento vliv — aspoň co do časového postupu — poněkud na jisto postavil a při tom k řízení trestnímu, jehož se na soudech církevních užívalo, a k postavení, jež při tom měl promotor blíže přihlédnul. Zajisté důležitou a nedostí objasněnou otázkou právní historie je vzájemný poměr a vliv světského a církevního práva na řízení trestní ve středověku a při líčení osudů fiskalátu v celé Evropě bylo by se vůbec doporučovalo, aby původní služebný jeho úkol jakožto stálého zástupce fiskálních interesů před soudem přísně se byl odlišil od později přibylého oboru působnosti veřejného žalobce neb státního zástupce ve věcech trestních. Práce autorova byla by rozhodně získala,

kdyby tyto hlavní dvě funkce býval hleděl v pojednání svém odděleně vesměs objasniti.

Na mnohem pevnějších základech spočívá následující pojednání o fiskálním úřadu v Německu (str. XXVII.), při kterém autoru bylo možno užití učebnic německé právní historie a monografií Ortloffa a Tomaschka. Nápadno jest, že sobě záslužných spisů Franklinových o říšských soudech nepovšimnul; kdežto omluviti lze, že nepoužil nedávno uveřejněných výsledků pilného badání o říšském soudě dvorním a o král. soudě komorním, jež Lechner v *Mitth. des Instituts f. österr. Geschichtsforschung* (VII. Ergänzungsband 1904, str. 44 násl.) uveřejnil, kterými poměr komorního úřadu fiskálního k soudu komornímu nově byl objasněn. Nicméně jsou zprávy autorovy, pokud se Německa týče, celkem správné. Nutnost chovati důchody říšské v patrnosti a vymáhati jich odvádění po případě i cestou soudní vedla k tomu, že za císaře Sigmunda, který stále byl v peněžitých nesnázích, stáli *procuratores fiscales* jsou ustanoveni, kdežto před tím byl jich úkol svěřován buď úředníkům kr. komory anebo osobám soukromým ad hoc k tomu splnomocněným. Fiskální prokurator, který byl ustanoven při král. soudě komorním, vykonával už za císaře Bedřicha III. funkci veřejného žalobce, jak se dá bezpečně souditi z jeho ustanovovacího dekretu z r. 1453 a z jiných dokladů. Od r. 1495 nacházíme pak samostatné fiskální prokurátory, jak při nově organisovaném říšském soudě komorním, tak i při říšské dvorní radě. Poněvadž úkoly jich stále se množily, zejména též v těžších případech trestních, jsou jim přidáváni noví úředníci fiskální. Organizace ta potrvála s malými změnami až do r. 1806.

V německých územích přicházejí od zeměpánů dosazení fiskální úřady mnohem později, tak v kurfirství Mohučském r. 1417. V Braniborsku uvádí se r. 1518 *procurator fisci generalis*, jenž měl dozor na fiskály při jednotlivých soudech ustanovené a jehož obor působnosti v XVIII. stol. se kompetenci francouzského ministère public velmi přiblížil, až byl r. 1809 zrušen a zastupování státu ve věcech civilních svěřeno soukromým zástupcům.

V německo-rakouských nebo lépe řečeno starorakouských zemích klade autor počátky fiskálního úřadu do druhé pol. XV. stol., neboť před tím habsburští panovníci používali císařských fiskálů též k obstarávání svých zeměpanských záležitostí. Při líčení vývoje tohoto úřadu nedržel se autor toliko prací Luschinových, Rosenthalových, Teznerových a jiných, pokud obsahují příspěvky k této otázce, nýbrž také sbírek zákonných a pramenův archiválních, jež našel v státních archivech ve Vídni a Innsbrucku. Takovým způsobem na základě též samostatného badání hledí podati celkový obraz vývoje úřadu v zemích neuherských až do nové doby, při čemž sám uznává, že pro nedostatek pramenů bylo mu místy mezery vyplňovati kombinacemi. Samostatné úřady fiskální byly zřízeny nejprve v Tyrolsku (1460), kdežto ve Vídni teprve r. 1499 o zvláštním arciknížecím fiskálu pro země dolnorakouské se děje zmínka. Když stavové r. 1510 vedli stížnost u císaře Maximiliana na nenáviděného tohoto úředníka, pomohl si císař tím, že odstranil název fiskála a nazval dotyčného úředníka »komorním prokurátorem«

s tím odůvodněním, že musí míti někoho k zastupování »seiner haendel«. Ani opěťované stížnosti stavů r. 1518, kteří se také obrátili proti užívání římskoprávních privilegií fiscí, neměly výsledku. Toliko ústupky formálního rázu jsou činěny, ale na podstatě úřadu, jehož nezbytnost se uznávala, ničeho neměněno, ano r. 1500 a 1523 vydány jsou instrukce, v kterých zejména na potřebu, aby prokurátor zastupoval zeměpána jakožto zastance církve a nadání, položen důraz. R. 1564 obmezena jeho působnost následkem nastalého dělení zemí rakouských na Dolnorakousko, kdežto ve Vnitrorakousku ustanoven samostatný komorní prokurátor a při tom to zůstalo i nadále. Teprve r. 1783 došlo v zemích neuherských k nové jednotné organisaci fiskálních úřadů, jak se jim nyní úředně začalo říkati, a jich počet stoupl nejprve na devět a později na šestnácte a také jich status se rozmnožil příkázáním jim fiskálních adjunktů. Při tom způsobena společnou instrukcí ze dne 20. března 1783 uniformita všech fiskálních úřadů.

Autor přihlíží nyní na základě instrukcí a také s použitím zachovaných relací a protokolův těchto úředníků (na př. z r. 1561) k jejich hierarchickému postavení a působnosti, zejména také k jejich poměru k zemským vládám a komorám, jakož i ke komoře dvorské. Rozsáhlé reformy provedené od r. 1749 v organisaci ústředních a zemských úřadů, jakož i v zákonodárství měly přirozeně též vliv na postavení úřadů fiskálních uprostřed nové organisace vládní. Vývody autorovy poskytují v tomto ohledu mnohý zajímavý příspěvek. Služební úkoly komorních prokurátorů zůstávaly dlouho obmezeny na soudní zastupování zeměpána ve věcech fiskálních, k nimž i vymáhání peněžitých pokut a konfiskací se počítalo, a na udílení dobrých zdání zeměpánu a jeho úřadům, a teprve pozvolna od XIX. století rozšířila se jejich působnost také na zastupování veřejných zájmů, takže stali se i veřejnými žalobci ve zvláště těžkých případech trestních. Funkce tato dle mínění autora nedá se ale »ani z daleka porovnat s trestními funkcemi fiskálů francouzských 15. a 16. stol. a do jisté míry i pruských.« Ostatně byli při zemských a městských soudech zvláštní zeměpanští zástupcové s funkcemi státních zástupců. Na vrcholi svého vývinu — praví autor v souhlasu s Teznerem — zastávali tedy fiskálové německo-rakouští »úkoly nynějších finančních prokuratur, vládního zástupce u říšského soudu a správního soudního dvora, obmezenou měrou i úkol nynějšího státního zástupce v obecním řízení trestním a konečně úkol veřejného žalobce v policejním řízení trestním«. O změnách r. 1848, kdy úřady fiskální vystřídaly finanční prokuratury a státní zastupitelstva, jsme se už zmínili.

Na konec obrací autor pozornost též na vývoj fiskálního úřadu v zemích uherských, používaje při tom právní historie Timonovy a záslužných studií Kadlcových. Také v Uhrách lze existenci král. prokurátora zv. »director causarum Regiae Majestatis« prokázati teprve za kr. Sigmunda a z Verböczyova Tripartitum dá se dovoditi, že tento uherský úřad královský vykonával podobné funkce ve věcech civilních a trestních, jako v jiných zemích. Toliko privilegia mu přiznávaná byla četnější a také vnitřní jeho organisace dle všeho byla složitější.

Spisovatel podává takto cenné příspěvky k obecným dějinám ústavním

v Evropě přichází k vlastnímu předmětu svého pojednání, k dějinám fiskálního úřadu v Čechách a sleduje osudy jeho ve dvou samostatných odstavcích, v nichž jedná nejprve o vývoji úřadu v l. 1420—1526 a potom v době habsburské (1526 - 1620). Vlastnímu pojednání předeseílá úvod, v kterém promlouvá o orgánech, již v době předhusitské hájili královské zájmy na soudech. Při tom líčí starou organizaci soudní a správu královských důchodů v souhlasu s výsledky domácího badání. Uvádí případy, kde se dá prokázati, že král český byl podroben kontrole soudu a že se při tom dal zastupovati buď některým z úředníků zemských neb dvorských aneb osobami k tomu ad hoc zřízenými. Zvláštního úřadu ku stálému zastupování zájmů koruny před soudy tehdy ještě nebylo a mínění Palackého, že už r. 1416 za kr. Václava IV. přichází prokurátor, spočívá dle autora na omylu. Zajisté není pochybno, že i dle starého českého práva procesuálního sporným stranám bylo se osobně dostavovati k soudům, že i král, jak z některých případů patrno, osobně před soudem jako strana vystupoval a že soudní zastupování zástupci se u nás toliko pozvolna mohlo vyvinouti.

Jakožto prvního trvale dosazeného král. prokurátora považuje autor zajisté právem Viléma ze Žlutic, který po válkách husitských za krále Sigmunda r. 1437 jakožto »*commissarius devolutionum regalium*« přichází. Nástupcové jeho zvali se též prokurátory a jich úřad za krále Ladislava nově je organisován. Spisovatel líčí zevnější jeho osudy, při čemž činnost jednotlivých prokurátorů pilně sleduje a o nich prokazuje, že větším dílem byli to důkladní, práva znalí mužové, kteří hájili práva královská, usilovali o sesílení moci královské a kteří také v zastoupení krále zákonodárné činnosti živě se účastnili. Vynikali v tomto ohledu zejména za kr. Ladislava a Jiřího prokurátoři Jan z Rabšteina a Čeněk z Klinšteina, a za Jagellovců Bohuslav Litovský ze Svinař, Albrecht Rendl z Oušavy a Vilém z Vřesovic. Co se organisace a hierarchického postavení úřadu fiskálního v tomto význačně stavovském období týče, zůstával král. prokurátor stálým královským úředníkem, ačkoli stavové zvláště za kr. Vladislava žádali za jeho odstranění a když toho nemohli dosáhnouti, v zřízení Vladislavském z r. 1500 aspoň mu uložili, aby skládal přísahu netoliko králi, nýbrž i vsí obci království Českého. Také prosadili, že mu bylo králem v každém jednotlivém případě plnou moc uděliti. Nepočítán k úředníkům zemským a pro něho platila zásada, že úřad živí úředníka.

Proto měl podíl na některých důchodech královských soudně vymáhaných a teprve r. 1500 byl mu z komory královské pevný stálý roční plat vyměřen. Jeho předním úkolem bylo zastupovati krále před soudem i mimo soud, když šlo o hájení zájmů komory královské. Zejména měl hájiti práva královského fisku na odúmrtě, spadá lá léna a peněžité pokuty, na konfiskované statky a jiné důchody královské. Pokud se jeho účasti týče na procesech trestních, uvádí autor dva zajímavé případy, kde král Vladislav uložil prokurátoru, aby zastupoval před soudem netoliko fiskální, nýbrž i veřejné zájmy ve smyslu spravedlnosti a to v jednom případě vedle soukromého žalobce, v druhém samostatně. Jsou to první

doklady na vystupování král. prokurátora jakožto veřejného žalobce, zároveň na šíření se u nás modernějších veřejnoprávních názorův o moci státní a o potřebě vésti dozor na plnění zákonů z moci úřední. Kromě obstarávání záležitostí advokátních, k nimž náleželo udílení rady králi ve věcech právních a spolupůsobení při uzavírání právních jednání, byly prokurátoru ukládány též jiné různé funkce v přeneseném oboru působnosti. Vyžadováno na něm účastenství při zákonodárných komisích, při jednáních o míry neb jiné smlouvy mezinárodní, při relacích do desk zemských atd. Též zastupování klášterů královských, jež se počítaly ke komorním statkům královským, mu přikazováno. Někteří prokurátoři byli přisedícími komorního a dvorního soudu, nikoli soudu zemského. Před těmito vyššími soudy bylo prokurátoru právě hájiti zájmy královské, kdežto na soudech městských obstarával úkol ten král. podkomoří. Autor nepochybuje o tom, že instituce komorní prokuratury byla v Čechách z ciziny převzata, ale dovozuje, že přispůsobila se zvláštním poměrům českého státu a že zde měla samostatný vývoj. Následkem převahy vlivu stavovského nemohla ovšem nabýti onoho významu, jaký měla současně ve Francii a v Němcích.

V posledním odstavci pojednává spisovatel stejným způsobem o dalším vývoji českého úřadu fiskálního v l. 1526—1620. Líčení o zevnějších osudech jeho následuje podrobné vyšetřování o vnitřní jeho organizaci a kompetenci. Následkem reorganizace české komory r. 1527 přiveden královský aneb, jak se mu také říkalo, »komorní« prokurátor v těsný svazek s tímto úřadem. Komorní rada stala se představeným jeho úřadem, ačkoli byl obyčejně jejím členem. Maje vésti pře byl vázán jejími rozhodnutími. Jeho úřední úkoly množily se tou měrou, že žádáno záhy za rozmnožení úřednictva jeho úřadu, k čemuž konečně r. 1572 došlo, když mu jeden a později i několik pomocníků k ruce přidáno, jimž od r. 1588 říkalo se »prokurátoři k vedení při JMCské na soudech zemských« neb podprokurátoři (později fiskální adjunkti). Zároveň vydány jsou jeho úřadu instrukce (německé) císařem Maximilianem II. 9. června 1572 a císařem Matyášem 13. ledna 1617, jichž znění autor v přílohách sděluje společně s jinými listinami, jež se fiskálního úřadu týkají. Instrukcemi těmi byl obor působnosti komorního prokurátora blíže vymezen, zejména bylo mu uloženo, aby se spravoval radou komorní a hleděl přispěti k rozmnožení komorního majetku. I v této době nacházíme v úřadě prokurátorů vynikající muže, kteří měli závažný podíl na veřejném životě, kteří byli členy zákonodárných i jiných komisí a poselstev, a kteří také jakožto veřejní žalobcové v tehdejších politických procesech prosluli. Tak Petr rytíř Chotek z Vojnína (1544—1568), Albrecht Bryknar z Brukšteina (1558—1577), Jindřich z Písnice a j. Za úřadování rytíře Chotka byli, jak známo, r. 1547 v král. městech ustanoveni král. rychtářové podle příkladů dolnorakouských »stadtanwaltů«, kterým v instrukcích uloženo, aby před soudy městskými zastupovali fiskální zájmy a rychtářové ti byli v některém ohledu král. prokurátoru podřízeni. Tvrzení autorovo (str. 162 a 211) ale, že by od něho bývali dosazováni a sesazováni a že by vůbec byli se měli za expositury úřadu fiskálního ve městech považovati, nenalézá se v úplném souhlasu se zněním instrukcí, jež byly udělovány král. komoře,

komornímu prokurátoru a jim. V instrukcích fiskálního úřadu byl posavadní obor působnosti potvrzen, v některém ohledu blíže objasněn a v souhlas uveden s praxí, jak se byla vyvinula. Tak uloženo prokurátoru, aby netoliko klášterům a kostelům, »poněvadž jsou komorním zbožím krále,« v právních jich jednáních napomáhal a rady poskytoval, nýbrž aby i jakousi poručenskou moc nad svobodníky a jich statky vykonával, z čehož se později vyvinula pravomoc tohoto úředníka nad nimi. Ano v této době vyskytují se už případy, kdy fiskální úřad zastupoval poddané proti vrchnostem. Ale vedlo by nás daleko, kdybychom chtěli uváděti jednotlivé případy jeho rozsáhlé kompetence. Toliko chceme vytknouti, že prokurátor byl povinen vésti zvláštní knihy o všech případech civilních a trestních, jež na soudě zastupoval, a že musil opisy jich do komory odváděti. Zachovaly se zbytky těchto fiskálních knih, jichž použití učinilo autoru možno, aby činnost fiskálního úřadu blíže mohl objasniti. Pokud se účasti na řízení trestním týče, tedy je známo, že v této době v Čechách obžalovací řízení ještě daleko nebylo zatlačeno zásadou oficiálnosti, nýbrž naopak, že při vyšších soudech zemských převládalo. Následkem toho přidružoval se prokurátor obyčejně k soukromé žalobě za účelem hájení fiskálních zájmů, zvláště za účelem vymáhání peněžitých pokut a toliko výjimečně vystupoval samostatně jako veřejný žalobce při těžkých zločinech. Fiskální instrukce uvádějí případy trestní, v kterých měl zakročovati z úřední moci, jako falšování mince, vraždu, paličství, lichvu a jiné hlavní zločiny, jež směřují proti právu a dobrému pořádku, jež jsou zřízením zemským zakázány a k nimž ovšem urážka důstojenství královského a velezrada patřily. Z nastřádaných dokladů vyvozuje pak autor, že u porovnání s dobou předcházející český úřad fiskální i co do organizace své i co do kompetence již se v této době vykristalisoval. Při tom vliv německého i španělského fiskalátu byl velmi značný; ale přece zvláštnosti při vývoji se vyskytují. Prokurátoři náleželi vesměs stavu vladyckému, jsouce zavázáni přísahou netoliko králi, nýbrž i zemi, a fiskální případy soudní nepřikazovaly se v Čechách zvláštnímu forum, jako to bylo v starorakouských zemích, kde regimenty a komory byly v té příčině samostatnými dvory soudními. Naproti tomu má spisovatel za to, že sluší českému vlivu připsati, když obor působnosti rakouských fiskálů se rozšířil na kuratelů nad církevními statky a *piae causae*.

Musí s pochvalou býti vytknuto, že spisovatel při svých úvahách střízlivě a věcně si vede a že neobmezuje se toliko na pouhé líčení předmětu, o němž pojednává, nýbrž že hledí na mnohých místech svého spisu přispěti k objasnění souvisejících dosti obtížných otázek o působnosti starých úřadův a soudův a tak podává zároveň pěkné příspěvky k dějinám domácího práva ústavního a procesního. Též sluší chváliti, že nepřijímá názory v literatuře převládající (na př. o soudní působnosti komorní rady r. 1527 dosažené ve věcech fiskálních) bez kritiky, nýbrž odchýlné mínění vlastní ř dně hájí. Vůbec pak autor při své práci užil netoliko odborné literatury a publikovaných pramenů, třebas ne v úplnosti, nýbrž snažil se i samostatným badáním v domácích a Vídeňských archivech otázku vzniku a vývoje fiskalátu v Čechách do pravého světla postaviti. K tomuto účelu probádal v Praze

místodržitelství a zemský archiv, jakož i desky zemské a dvorské, ve Vídni archiv dvorní komory, domácí, dvorský a státní archiv a archiv ministerstva vnitra, což mu bylo umožněno subvencemi Českou Akademií a Svatoborem poskytnutými. Když se s prací jeho porovnají na př. příslušné úvahy Teznerovy o úřadě českého prokurátora v druhém sešitu jeho »Geschichte der landesfürstlichen Verwaltungsrechtspflege in Österreich« (str. 14 násl.) musí se spis Demelův označiti jako značný pokrok v badání v tomto směru a to tím spíše, poněvadž Tezner po příkladu mnohých jiných »moderních« rakouských právních historikův německých k četným a namnoze důkladným historickoprávním studiím a publikacím pramenů v českém jazyku vydaným nepřihlíží. Na rotu tomu nelze potlačiti poznámku, že pojednání dra Demela činí dojem poněkud ukvapené práce, kterýžto dojem se zvyšuje hojnými chybami tisku a také některými stylistickými i věcnými nedostatky. Nápadné je na př., když spisovatel proslavenou právní knihu Všehrduvu cituje (str. 12 a 21) dle neúplného vydání Hankova z r. 1841 a nikoli dle novější pečlivé edice Jirečkovy; když v l. 1538 a 1539 (str. 93 a 94) mluví o císaři Ferdinandu; když lituje, že nezná znění instrukcí udělených král. rychtářům v Praze r. 1547 (str. 98 a 159), ačkoli v Sněmích Českých II, str. 537 a 543 byly uveřejněny atd. Rovněž nelze schvalovati, když autor jedněch a těchže dokladů několikrátě obširným způsobem užívá, jednou při obecných úvahách a po druhé při vypočítávání při a jednání právních, jež prokurátoři vedli. Nicméně přes takovéto některé nedostatky jest nám pojednání jeho označiti a doporučiti jako pilnou, vážnou práci a jako vítaný příspěvek k českým a rakouským dějinám právním, i jest si toliko přát, aby nadanému spisovateli dostalo se dosti času k brzkému ukončení zajímavé publikace. J. Č.

Phil. et JUDr. *Rob. Maršan*, *Dějiny policejní organizace rakouské*, sešit 1. (Knih. Sborníku věd práv. a stát., řady státověd. čís. VI.)

Hlavní thema pro autora jest: vyložiti, kterak v 18. století povstala speciální organizace policejní, odlišená od všeobecné správy politické. Jde o konečné dílo císaře Josefa II., arci na podkladě organizací, které už Marie Terezie byla zavedla v sídelním městě Vídni, zvláště dle recipovaných vzorů francouzských; předchozí vývoj pak sahá ještě do dob starších. Ve středověku instituce policejní vůbec daleko nedospěly: policie stěžejí odlišovala se kriminální justice; šlo spíše o repressi skutků proti »zemskému míru«, než o vlastní policejní praevenci, o úřední činnost ex offio a bezprostřední, pozitivní pěstování veřejných zájmů. Také sama správní organizace byla nedostatečnou, záležejíc v agglomerátu mocí samosprávných (feudálních i městských), vedle nichž správa zeměpanská, takřka jen subsidiárně zasahující, musila býti zase znova budována. Teprve modernímu, absolutnímu státu podařilo se během doby vytvořiti mocnou soustředěnou organizaci správy zeměpanské; a teprve na vrcholi tohoto vývoje, v době osvícenské, dotvořena před koncem 18. stol. universální soustava speciálních úřadů policejních: ředitelstev a komisařství, s výkonnou policejní stráží, podřízených konečně jedinému chefu, vulgo ministru policejnímu.

Ačkoli dle toho jádro thematu spadá do správních dějin 18. stol.,